

CHAPTER 7

Seyieu kedi la thepfu di mia ze keperhiekcü

India pete nu congress kehouko la merei keba donu rei Dr. Hedgewar-e mha mezakecü nu puo kevi nyi. Puo thezho kekeshükoe valie kenjükecü vie siro hako geinu puo Indiamia kedi la cha neiünei ze zorei mvü kemo themia puokecü ngulie. Süüsü rünyie se di rüdiyecü se kevor (armed revolution) morei ketho-u thezetsakecü (Satyagraha) mu kenourhe kedieze kemo (non-cooperation). Puae rüsiekcü mele hau nu puo kevitho-u khashü di puo kaza ngulie mo rei puotei peteu khashü di mhapuorei prei kemo Congress krüta puo chü. Puae puo kele mu mharhüko süüsü ‘Hindutva’ hauha la mhachükecü nu khunhie rei shükhre pie mia tsü mo.

Puo teicie puo kedia chükecü teiu nu kedi ngulieketo la mhachü mu rhü di themia kekra hühü. ‘A’ ikecü mho kuolie di ‘Hieko/uko’ hauha kele nunu mharhü parta. Dr. Ji-e puo thuo puo üse Congress themia puo idi kielie vitakecü lielie mu puo mhitsie mu nguliekenyü kezhatu-u liro ‘kedi ngu lotsokelie’ (complete independence) hauha zo.

Kedi nguketuo mele (freedom movement) kekreikecüko pete meho mu rie menuoshü liro rünyie geinu kerüdi sevorketuo themiako, thechü kekreikecü nu mechü rüdiyecü/mechü zho bie kedishüketuo siro Nanyü chatsa nu India nu kelhouzho nu kedi ngulieketo la themia pecokeshü mhatha pete nu Dr. Saheb-e mhachü becacü ngulie. Siro Dr. Hedgewar rei Calcutta nu keba ki Anushilan Samiti dzie nunu mha kekra si mu dojülie, süu rübei kemo puo thuo Maha Vipalav chau rei silie. Kedi ngulieketo la mhachükecü hau va khrielie molie vi derei Britishmia ngumetsükecü themia kra se parta mu süu geinu khriekesamia kekra rei u kelhou pete khapie u seyie kedi la vorkezhü teiko nu mhachü sedevü mu hauha chü khrielie.

Ketho nu ro u nousuo phikecü teiu (Great depression) hauha chü khrielie moketa la Dr. Hedgewar mharhüpie kebau chü khrielie kemo puo mu mhitsie puo merü keba hauha kerüpu di Dr. Sahib-e ‘India pete kedi ngulie’ (all round freedom of India) hauha la ziekeshüu ze kepero ba.

Puotoukecü tei puo ze kesekelie

Darukesiü, Narayan Hari Palkar-e ‘Hedgewar charit’ ikecü leshüu thukeshü themiau pukecü, “chü khrieliemoketa” hau geinu Darukesiue süu teiu nu mechü kelhou thau si kemecükemecielie di süu geinu puo mharhü kenuoko chatha chülie. Siro puo kepele bakecü zo we rüsierünie mo zo. Puae puo kele metei di kehoupuo cha ze zorei puo kijü mu seyieu nunu ngumvümia whuowalie vi shikecü cha kehoupuo zorei vi mu rünou zoketuo pele. U zo, ukoe khrielieketo kelevu ba di süu geinu cha kehoupuo ze zorei tuoshü zoketuo rhiu puotei pete nu uko gei tuo mu ngu seituo zo.

Themia puo mhitsie kenyiu mha kesuou nu zorei puo kevi ngu baya. Puo mhitsie whuo sei voketuo kelevu se di Dr. Hedgewar-e Indian National Congress, keciekevü mu thezie pekrukemo mele (non-violent movement) hauha nu le di mia ze kepekrolie.

Puo mengu mu ngulie nyükecü kemeyietho-u liro, puo seyieu kedi ngu tseikelie hauha zo. Dr. Hedgewar-e puo kevitho-u se di Congress mele mu rüsiekecü pete nu mia ze kepekro. Tsiu siro mi adze mia se pete si di mia ze kepekro.

Nagpur National Union pesiekeli

Mahatma Gandhi krüta khrükhro nu Congress-e seyie pete krotho puo chü parlie. Süu teiki sü Maharashtra Congress unit nu Lokmanya tilak mu puo siedzikoe di mu themia kra ba. Dr. Saheb-e kelhouzho la kedi cha mu themia pecokecü mhatho-u Congress-ko kehou mu kesekecü teiko nu menuo se mu thehie chü di mhachü sede. ‘Rashtriya Mandal’ ikecü krothoue Congress krütamiako mu Congress siedzimiako bu meza mu pete baya.

Dr. Hedgewar rei krotho hau nu lelie mu mhatho huo pie puo peseshü. Puo mhathoko nu puo kereko mu puotei pete nu mereikecü hauha la Dr.-e Rashtriya Mandal nu political kelev ze mvüta, kekrelamonyü haue Britishmia la menekecü zho puotekecü la. Dr. Saheb-e Congress nu puo zemia huo sa ze di ‘Nagpur National Union’ krotho hauha pesieshü. Puo mhitsie mu nguliekenyüu tse metha, ‘Britishmia u kekhakecü kepetsou’ derei tsie we hauha bie pezeiwate. Krotho hauha Britishmia petsoikecü nu thepfu mu khrie sekelie la, Sorkari bu 1909 cie puo mhathoko khakewa chü. Derei kiju rhüu teiki mhatho-u khrü lashü di Britishmia khruohikecü chü.

Telhe kemo nu Rashtriya Mandal nu krüta kemeyiemia mu mhachüya-kezhamia kekra rei Nagpur National Union nu vorlie. ‘Rahtriya’ krotho-ue India bu kedi u nou meca morei mhachü baya mo, derei ukoe kekradie pu di u mhohie puo nyiya, sümho rei ukoe kekramia u kekhakeba la ‘Swaraj’ u thuo u kedi nyikecü hauha pu pete baya.

Siro kekreditsatie Nagpur National Union nu liro u thuo u kelhouzho pekru mu yapiekecü (Cultural nationalism) hauha la rei terhü chü zorei kedi ngu lotsolieketuo la mhachü. Süteiki Congress provinces Houdo-e Hindi nu thedzeleshü ‘Sankalp’ ikecü puo pesieshü. Dr. Hedgewar thehie chü di puo tho puo zhatsa chüshü. Hauha la Hindumia khrikesamia kekra rei puo vo Mahakaushal nu bakecü ki puo ketso puo vasi phi vor mu hauha liro Sangh pesiekecü ki puo khruohi sekelie ngu.

National Festival Board pesiekeli

Hauha liro 1919 ki vie puo, Nagpur nu keba ki Dr. Hedgewar-e puo rüna rüguo, yapie mu khriekecü diepu kekra kephrünuomia kese mu kerüchükecü kehouko nu pushüya. Siro kephrünuomia kemedzü hako ki mere di uko hüpie uko bu rüna pete pecokecü mhatho hauha nu mia medzi ketuo la mhachü, Dr. Hedgewar krotho kekrei, ‘National Festival bond’ ikecü puo sa pesielie sidi puo thuo teicie kekra kethu-u (General secretary) chü.

Hau nu thezho khakeshü kekra nu kephrünuomia ngukelie kemeyie liro: Britishmia Hindumia pekawaketuo la pekhre rhü keba dze, Central province nu krüta chükebamia sükosü Dr. Munje, Lokmanya Ane, Sharad Pendse hako diepuko, uko kehouko nu kehou sede parlie. Hindumia nyi kekrikeküko – Ganeshotsav, Chhatrapati, Shivaji nyi, Makar Sankranti nyi, rünyie kerüsuo nyi ikevoko kesekecü hakoe Mandal nu themia hü sekecü mhathochie huo.

Khriekesamia u die kekrei phre mu u nanyü kekrei phre rei vor di hauha nunu India pie u zuo (mother India) chü di hauha rüsuu.

Tsüphrü pete rei u kele mu u nou meyakecü geinu u thuo u seyie rüguo mu khriekücü nouleü (Patriotism) hauha u gei vor sidi krotho kuo sekecü puo la puo mvüdzeu sede chülieta. Hindumia khriekesamia u nou mehü mu u seyie la u phou khashüketuo rhiu ngu ba di Dr. Hedgewar-e Sharad Purnima zhü themia süko kiepie puo kinu shülie mu Sharad Purnima zhü khriesarüü-mia mia kriepuo mese vor di u seyie la mha pukeshüko rünyü mu u rükhra chü kerüchü di uko nei philie. Siro Raja Lakshman Rao Bhosle mu Dr. Munje ikevokoe vor di theja pie kehau nu phichümia vor bakecüko tsie khriekesamia kriepuo kezie vor kebakoe Dr. ze keperokecü cau liro puoe puotei pete themia kemecieko pfhü baya. Puo diepu mu mia ze kerüchükecüko geinu khriekesamia bu u rüna ze kerüchükecüko geinu khriekesamia bu u rüna la mha chüshü morokesuo nouleu u gei parlieya. Nhicü hakoe thehie chü di u zemia khrie mu cha tha derei uko bu süki zo we krüta thau nu par mo.

Dr. Hedgewar Congress kehau nu vokecü

Seyieu pete mele mu rüsiekeshü Satyagraha, Mahatma Gandhi pesiekeshüu la Britishmia ngu metsükecü (anti-British) hauha we kra miemie khota. Si keba ki Sorkari-e 'Noune Teisozha' (peace day) hauha seyie peteu gei pebaketuo khashü di seyieu pete bu mene balie nu ishü. Derei Dr. Hedgewar mu puo ze kedzieduo di mhachü kebakoe hauha dieze mo di uko rei teisozha sünhie pie 'petsoukecü teisozha' (protest day) chüwa.

Khriekelie mhatho hau nu themia kekra rei Satyagraha medzi di vorlie, Sorkari kesekeshüu puo kekuo jü di chü khrielle mota süla themia kekra Dr. Hedgewar krüta kevi dze silie. Süu cie, puo Amritsar nu India pete Congress kehau (All India session of the Congress) nu vo mu puoe Congress krütako kimhie di mhachü ba shikecü menuo di meholie.

Puoe therhu pie u seyie la siaketamiako (Martyrs) tsüketuo la Jallianwala Bagh nu rei vo. Themia sükoe uko kelhou nyiepou-u pie India phi nu shü di Britishmia General Dyer ciekeshü misicieko ze kesekecüko. Congress kehau hau liro Jallianwala Bagh kedukhri Rude 1919 sie nu pebalie mu hau nu Britishmia petsoukecü puo therie puo chü parta.

Dr. Hedgewar mhitsie

Sü mhodzü Ziephie zha 24, 1919 ki Mahatma Gandhi-e Hindumia bu Congress 'khilafat mele' teiu nu uko yapie nu di cha. 'Khilafat' mele hau nu liro Turkey nu calip yapie di Britishmia petsou. Gandhi-e/rüsie hauha pie India pete süüsü Hindumia rei mu Muslimmia mele puo rei chüwa nyü üsi.

Dr. Hedgewar pukecü mele/rusie hauha Turkey nu Muslimmia zo moro India nu lhou keba Muslimmia mu Hinduko puorei ze kepero mo. Siro rüsie hau India kedi nguketuo la mele/rüsiekecü rei ze kepero mo. Derei Gandhi-e Muslimmiako bu 'kedieze kenuorhe kemo meleu' puo sedekeshü hau nu kepekroketuo la phicha piekeshü mele puo zo.

Dr. Hedgewar kele mu medo kebau ketho parta, phier menuo Muslimmiako uko thuo uko la seyie kreikhrokecü puo chakecü thetho chü se parta. Dr. Saheb liro Hindumia mu Muslimmia

bu keze puo chuketuo la thehie chü derei puoe puo thuo puo seyieu mhatho la, ruovuokecü nu mu kelhouzho pekrukecü pie puo khie shüpie bawa mo. Puoe kezevikecü la üdi hako nu shükhre pie mia tsü mo. Si keba ki 1920 cie Nagpur nunu Congress kehou puo pebaketuo rhülie, di khrieliaketuo kedojü mhathoko chü sedevü. Hauha pemvü di Congress krüta phichümis puo Dr.Paranjpe-e Dr. Hedgewar kekhuohi se di January, 1920 cie 'Bharat sevak Mandal' krotho hau pesielie. Themia nyiepuo kezie rei hauha nu tsüphrü chü di mechü mhathoko bu puotou balieketuo la tsiu siro khriekesamia bu mhathomhachüko nu u thuo u khashü di mhachüketuo la kedalie.

Si keba ki krodi kehou la mhachüketuo la kesepie keba houndo-u nu Dr. Hedgewar bu puotou chükecü tha puo nu baketuo pie puo peseshü. Themia u tha rüdi seikezhüko süko liro, Dr Munje, Dr. Paranjpe mu Dr. Hedgewar, hako la diepukeshü thekhrü puo mese uko dze kepu parta.

Thedzeleshü 'Maharashtra' ikecü Nagpur nunu ne mu se parshüyakezha nu thupieketuo, 'thechü' kesa nu vokecü ki themiakoe rünau lielie, u ketsopfü di u somia zeliya. Siezedzürie liecie kebanie rei unie nou kemvü mu unie kevitho khakeshü hanie rei tsüluo mo zo. Siro Dr.Munje, Dr. Hedgewar, Ganpatirao Joshi mu Baba Sahib diepukeshüko rei themia kekra nei chülie.

Tilak se sie kedieze mu kenourhe kemo Zhadoudo-u

Central Province mu provincial nu Congress krütakoe Lokmanya Tilak bu Nagpur kehou nu kekuokese puo chüketuo rhü. Sütei ki Mehboob krüta hauhae Mvüsa 31 nhie puotei vota. Hauha kerüpu di Central province pete nu mu Nagpur nu rei puo se mezhie.

Dr. Hedgewar mu puo ze kedzieduo di mhachü kebakoe leshü (Magazine) 'Non-cooperation board' ikecü puo kekhrü mhatho chüshü di themiako bu kedieze kenourhe kemo zhadoudo 'non-cooperation week' Mvüsa zha 11 nunu 18 ketso peba mu hauha themia hükecü nu khrieli. Lokmanya Tilak se sie, tsie we Nagpur kehou-u nu Congress kedahge chüketuo-u kedaketuo kepu parta. Hatei ki liro Congress nu miakrau liro garam-dal u seyie la thehie chü di mhachükecüko (Nationalist).

Ukoe Tilak kele mu mharhüko se di krüta puo kedaketuo rhülie. Sütei ki sü Aurobindo-e ruopfü kitsa merei huo la vo Pondicherry Ashram nu ba. Dr. Munje mu Dr. Hedgewar unie rei 1920 thenyieu khrü Pondicherry nu vo di unie Eno Aurobindo ketsoketuo la vo derei puoe politics nu la ler lhokecü puta. Doctor-ue Nagpur nu la kevor ki, süu mese tou ki Nagpur nu kephrünuomiako rei 'India pete nu College kephrümia Council' puo pesielie. Uko kehoukeruo tei puo nu Dr. Hedgewar khrietho kevi puo, süüsü Rajabhau Gokhale puo Sorkari mhatho khawa di puo rei province nu vo di Council süu pesie laketuo la mhachü. Doctor-ue u silie kevi leshü (identity card) kezapie Rajabhau Gokhale tsüshü di puo bu kezapie Delhi, Calcutta, Dhaka, Patna, Varanasi, Prayag ikevoko nu sü mu hateiu nu Nagpur nu shü mo.

Doctor Sahib puo mi mu puo kemeyie thechü kekreikecüko nu pu keza vota. Thedze hako liro u silie kevi leshü (identity cards) nunu silie.

Kedi ngu lotsolieketuo la Dr. Hedgewar mharhüko pie mia kiekeshü

Congress kehou (session) hauha Rüde zha 26, 1920 nhie sedelie. Dr. Hedgewar mu puo kezekoe rhükelie mu chakecü (proposal) ‘kedi ngu lotsokelie’ (complete independence) hauha pie uko mhitsie chü di pie Gandhi mhodzü nu shü, derei Gandhi-e pukecü, ‘swaraj hau liro kedi ngu lotsokelie’ idi pu di hauha lie mvüta.

Hamhie ba zorei Doctor-u mu puo kezekoe thehie chü di kehou-u la mhachü ba zo. Krodi kehou hauha kezhatu puo, themia 14, 589 mu u za sa mo di mhachükeschü mia nyiese mu themia nyie thenie thetha puo vor di kehou nu kehoulie, themia u kaza sa mo di mhachü kebako krütau Dr. Hedgewar mha kesekecüko nu puotei tsa derei themia we kra vorlie. Siro Dr. Sahib puo thuo puo se kerünuokecü mu puo mhatho ngushü di themia kekra rei puo tshekecü chü.

Krodi kehou hau nunu Dr. Hedgewar-e sikelie themia puoe puo za sa mo di mhachükecü hauha dieze nu ba mu u kele metei mo liro tsiesietaketuo silie. Nagpur nu kehou hau puo kevitho-u se kehou-u keseshü. Puoe Congress themiako kele kekra zo we puo kele mo. Puoe mia nei chükecü zho-u puo nei mu puo krulie mota. Uko joint base chülie di kelhouzho pekrukecü la mhachü di Muslimmiako yalie mota. Puoe hauha chüshü liro seyieu chü phrowaketuo kelevi si bata. Siro kedi ngu lotsolieketuo ‘swaraj ya’rhiu rei ngu bamo. Sükemhie di seyie nyie sükosü mithu rüguokecü hau rei Muslim-ko u nei moketa prei di khawata.

Süsie houdo kehoukecü teiko nu rei Dr. Hedgewar-e Congress rhüpie kebako rhu di süu pemvü di puo kele mu mharhüko kezashü. ‘India mu puo themiako bu kekuo seyakezha seyie (republic), seyie kekreiko bu kekha mo di u rükhra chükechü mu thelhi geinu mhanyikelieko (capitalist) la kemezhe kecüu khro lhou sa kelho’, kijü peteu kehoukecüu nu puoe seyie kekreikecü hüpie Britishmia vor mia seyie kekhakecü hauha petsouketuo chüshü. Derei Congress nu themia kekra rei hauha ca silie mota di rhükeschü hauha chülie mota.

Puo keleko ze mu medzi pecükecü

Congress nu krütamiakoe Vijay Raghavacharya bu kedahge chüketuo la Nagpur kehou nu puo za chiekeshü ki Dr. Hedgewar-e süu puo kele mota di puo sie themia puo seyieu kele mu zho-u si tsei kemomia mu Britishmia vor u seyie kekhakecü (imperialism) hauha zhorüli sitso kemomia puo kikemhie di congress kedahge chükecü hauha kimhietuo ga idi ketso parta.

Vijay Raghavachari liro Congress bu kedi nguketuo la melekecü (freedom movement) hauha khawaketuo mu puoe Mahatma Gandhi sedekeshü, ‘kedi ze kenourhe kemo mele’ (Non-cooperation movement) hauha rei petsou. Puoe Britishmiako gei rei puo zho mene. Jallianwala Bagh nu themia dukhrikewa sie, seyieu nu themia pete rei u nou meyie phi bata derei themia hauha Britishmia Ahng ze di Madras nu puo kemehü ba. Congress puo kedapie kedahge chüshü ki puo diepu nu zorei kedi ngukecü (independence) mu ‘swaraj’ hauha pu mo.

Siro puo kedi ze kemo mele (Non-cooperation movement) nu leshüki, college mu dienyakiko nu rei kekramia vie seliekelho (boycott) chüwaketuo dze rei pu mo. Dr. Hedgewar-e Indian National Congress Nagpur kehou gei puo zhorüli metei mu khrukhrekecü, puo kelhouzho la puo kha tseikeshü ngu. Siro puoe kedi ngulieketuo la cha pete nu thehie chü mu puo petsoulie kevi kethepfu puo gei tuo. Hau geinu themia bu puo seyie la puo rhie chü bakecü zhorüli tha

tseipie mia kieshü. Puoe kedieze kenourhe kemo mele (non-cooperation movement) nu puo kaza ngulie morei mhachü. Siro Congress krüta puo chü zorei khunhie teisozha rei puo thuo puo kele nu puo seyieu rüguoketuo la mhachükecüko puo rei shükhre chie mo.

Kedierhe kemo nu rei kenourhekecü kele mu rüli

Congressko mha kekra nu u kele kerhemota shierei, Dr. Hedgewar Congress nunu puo thau chülie di mhachü. India pete nu Congress kehou Nagpur nunu pebakecü mhodzü, provincial Congress committee of Central Indiae 'kedieze kemo Mandal' (Non-cooperation Mandal) ikecü puo pesielie. Krotho hau nu Dr. Hedgewar bu puo rhie puo hie chü di mhachü, puo bu kehoukecü (meeting) hako nu themia kie mu kesseküu chü. Dr. Sahib-e puo keve pete pie Congress Provincial Houdo-u tsü di khinhie rei theva rei puo rhie chüshü. Tsie we uko üse 'Congress krütamiako' (leaders of Congress) idi kie parta.

Narayan Hari Palkar-e Dr. Sahib kelhoudze (biography) thukeshü nu ngukelie Doctor-u kedi nguketuo la keciekevükecü ngumetsü kemo tuoi puoe kedieze kenourhe kemo mele (non-cooperation movement) hau geinu kedi ngulieketuo puo kele mo. Puo kekramia whuowaketuo la puo mhotsa chü di tuo chie keparmia puo. Doctor-u mu puo siedzikoe legislature geinu kedi ngulieketuo pele bamo. Congress nu India pete mhachükecü houdo (All India Working Committee) kehoukecü nu mha huo la Doctor bu puo keleko theze kemetei se bata.

Diechado 'Nandoi ka Nandoi mera lage na koi', hamhie ba rei Congress khilafat keboukecü pie uko meza di Muslimmiako bu kepenuo vorlieketuo la mhachü. Dr. Hedgewar Congressmia puo kechü puoe kedi la mhachükecü nu menga morei puo zie jüta mo süteiki kedi ngulieketuo la mhachü bakecü kezatho-u liro congress zo.

Congress vo Nagpur nu India pete kehoukecü (All India session) hau nu Dr. Hedgewar-e puo kele mu krotho/mezakecü nu themia nu puo kevi rükramota kelho puo chüshü, di süu nunu puoe kerüdi se vorketuo la terhü mu rünyie se di keciekevü lho (non-violence) siro Satyagraha hako se di kedi chaketuo ngulie. Puo cha kehoupuo rei pietaketuo ngu. Dr. Saheb pukecü mhie kerü kezha rei kecü rei puo chüketuo puo mhitsie puo nyiya mu süsusü kru tsu dzükezha tsokelieu zo. Süu kemhie di kedi la mia ze kegei kebako, rüdi kecü sevorketuo la thehie chükebakao, u rüna rüguokecü la geizo zo kebamiako hako pete rei Britishmiako u seyie kekhakecü nunu kedi ngulieketuo la u hie chü ba.

Kinu bakecüko rei Britishmia bu u kekhakelho la kecha chü. Uko rei 'kedi ngu lotsoketuo' Akhand Bharat la kecha chü ba zo. Hauha la Dr. Hedgewar-e 'A' ikecü ki rei 'hieko' ikecü geinu kedi chakecü themia peteko ze di u kele, chüümo, priesa pie mhachü, kedieze kemo mele (Non-cooperation movement) chüketuo la kedieze tseikeshü.

U seyieu la u kelhou mu u kele pete khashü. Dr. Hedgewar rei 'congress, idi kielie. Nagpur krodi kehou nu puo thau thashükewa sie puoe Mahatma Gandhi khro nu kedieze kenourhe kemo mele (Non-cooperation movement) nu puo rhie chü di puo mhatho chüshü. Doctor Hedgewar tsie we kedieze kemo mele hau geinu kedi ngulieketuo pele di mhachü sedeta.

Puoe Anushilan Samiti kesekeshü rünyie se di kerüdi se kevor (armed revolution) mu süsie rei 1857 cie terhü kezha sierkecü (Great uprising) hau nu ketouca bakemo la kegeikecü hauha liro rüdi kecü vorkecü ki zho puo zo. Seyieu pete rei Mahatma Gandhi 'swarajya' hauha

teicie puo nu khakeshü hauha kepesikeshü la themia u kemou mu u rei phi. Satyagraha krothokoe sorkari u khakeshü pemvü di chaduko nu tha vor.

Hauha geinu sorkari rei themia vorkecü ngu di ungo se. Mahatma Gandhi-e seyieu bu kegeikecü morei thezie pekruecü hauha keyie hie nu di cha. Hauha lielic di kerüdi la mhachü kebako (revolutionist) Dr. Hedgewar rei kegei/thezie pekru kemo (non-violence) mu 'teicie puo nu swarajya' chükelic pie kicie pete nu pesishü.

Dr. Sahed thuo pesikeshü hauha lie mvü ba zorei puoe mele hauha pie sie di hauha bu khriekelic vie puo chü. Kekramia nya sekemo, dienyakiko nu, leshükiko nu, seyie nu leshüki kesa se parkecü. Sorkari zhakhrako se kemo, ki puo puokecü nu spinning wheel, kepekiekecü, Gherao ikecuko pete nu kekramia nya sekecuko khawa. Congress krütakoe kezesuo/kegeikecü chü kelho la mhachü sede. Dr. Hedgewar rei puo diepuko sedeta, puoe Marathi dieko pu, puoe mechü u nu tso mo kebau khakelic chü.

Kedieze kenourhe kemo mele (non-cooperation movement) sedekecü thekhrü kerie seko Dr. Saheb liro Central provinces nu thedzeleshüko nunu die cayieko pfhüpie kengulie, vo rüna – Pargana mu sehou huo sükosü, Deoli, wardha, khapa, kelwad, Talegoan, Bhadara ikevoko nu themia vor kehoukecü kro phi parta. Die pukeshü hakoe themia pete meü nu pu sedeta. Doctor Hedgewar-e central province-ko nu puo bu vo di themia kehou kebako nu diepu nu di puo kie kevor tei nyi.

Merei sekecü rüna Bombay kemhieko nu rei Dr. Narayanrao yapie, mu puo diepuko rei kegei kemo/thezie pekruecü kerüdi kevor kekra rei Doctor-u diepuko u kele mo. Dadarao Paramarth mechü krüta chükecü mia puoe pukecü. Britishmia dze kepu mu kerüchükecü geinu Doctor Sahed kelekoe kekhalie kenjükecü nu parta. Sütei ki puo diepuko rünyüshü di ngumvümia puo mhodzü nu tha di puo pechüpenyü keba mhiete. Puoe puo tsü nunu puo phikinuo ketso puo nouyie thuo puo tshupfü, umhi merieyhara, udzie duthepfü mu udzie rei mele mhamhalie vi, süu teiki-e ukoe mha sükemhiecü puo ze kese. Puo diepuko la, themia kekreamia mo di leshü kephrümia kekra rei kedieze kenourhe kemo mele hau nu lerlie. Themia sükoe u noumvü se di Doctor-u diepuko rünyü mu ukoe uko nei kemoko pekieketuo la thechü kekrai nu voya. Derei uko Gandhi mhingu ki ro puo diezekecü do chü baya.

Gandhi ze di kerüchükecü Mahatma Gandhi-e puo kevitho-u se di Muslimmia ze kepero di süu nunu kedieze kemo mele hauha chü khrielieketu mu khilafat meleu yapie di süu be rei kedieze kemo mele hauha ze keperoketu chü nyü ba. Uko mechü nu zo we Gandhi die ze mvüya mo. Doctor-u ro mha puorei bu mele hau kedikewa puo kele mo derei puo kelevu pupie miakiekecü nu rei puo kethe bata mo.

Süla puoe puotei huo sie Gandhi ze kese di 'Hindumia mu Muslimmia kezevikecü' (Hindu Muslim Unity) diechado hauha pie puo ketso. Puoe pukecü ketho nu liro India nu themia kekra rei sükosü Hindumia, Parsismia mu Judamia ikevoko pete ba derei süko pete le mo di kedipuo la Hindumia mu Muslimmia rübei bu kezeviketuo pu ba shi iba. Gandhi-e puo die kela di sie, 'Ae u seyie khrie mu yapiekecü Muslimmia ze kepero, mu no rei uko huoniehü bouka khrüpfü di seyieu melekesü la mhachükeba ngulie'. Doctor-ue mha pete le ba di puo mharhü parlieyakecü la puo Gandhi puo die kelakeshü hauha puo kele mota. Sidi puo pulacü Muslimmia

mu Hindumia kezekevi pie mechü pesikecü mhodzü, Muslimmia kekra rei Lokmanya Tilak khro nu mhachü, kekreamonyü ukoe seyieu khriekcü la.

Dr. Ansari, Hakim Ajmal Khan mu themia kekra za parlie vi derei die kesau pemvü di, a le pesuokecü liro Muslimmia donu kezekevi monyü uko thuo uko chü kho kreikecü parkuotatu. Gandhi-e mha hahikecü puo pie kedi nguketuo la mhachükeba medzü sekecü themia puo ze keza nyü mota mecie süla puoe puo die süthe pedzü di 'A süu la a nou kemezhikekü/michiekekü jü' idi dieu kelawa.

Gandhi-e Dr. Hedgewar die kelakecü nu u cha mezhikekü zo monyü, Doctor-e kedieze kenourhe kemo meleu (non-cooperation movement) hau rei rüli mo zo di mhachü. Süteiki Nagpur nu mha khakecü (prohibition) kehouchie hauha sede par di pie kedieze kenourhe kemo mele (non-cooperation movement) sa kesashü. Dr. Hedgewar-e themiako bu zu kishükinyi thau (economic system) bie keboushü nu di themiako ki cha. Zu zekekü hauha tsa se parta mu sorkari rei preisa thau tsa sei baketa la puo cha mezhi bata.

Sorkari-ue Doctor-u diepuko themia hükekü rie prei di puo bu thekhrü puo mechü nu diepukekü khawata. Sütei ki Nagpur nu Magistrate chükeba Cyril James Irwin-e section 144 khro nu kezei zha 23, 1921 nhie order puo khashü mu hau nu liro, mechü kehoukekü mu mechü nu diepukekü thekhrü puo la kha mesawata. Derei Dr. Hedgewar rei puo thuo chü kezhü chü zhü zo, mha puo rhülieta sie puo pesie la chie mo, morei rüli di chükekü rei pie puo zho chü mo. Sikecü monyü puoe puo campaign ko chü se sa kuo parta.

Thezho petsou mu dieze chü kemo la Dr. Hedgewar pejokecü

Sorkari-ue thezho bu Dr. Hedgewar tepie/phapie bakewa le sie, süla cacü 1921 ki puo pejokecü puo pie puo phaketuo la par. Siro Shri N. H. Palkar puo leshüda 'Dr. Hedgewar charit' puo lha 100 nunu 106 nu thepha hauha dze thu menuopie tuo di ngulietuo. Leshüda hauha 1960 cie ne se parkekü chü. Palkar puo thuo thenyie kecükekü hauha puo mhi se ngu. Cadi zha 14 nhie chüpahi inspector Abaji bu puo dzeu pukekü chü mu zha kenie nhie Eno. Bobde bu themia ketsokecü (cross examination) hauha pebalie.

Derei Eno Smeli-e puotei pete nu Eno. Bobde chakha chü sei bata. "Tsüu ketsolie suo", tsüu ketsokecü puoca jü morei kepero mo hako pu di Eno Bobde bu tuo palie lho bata. Cadi zha 20 nhie Abaja ketso keba ki, Eno Bobde-e puo ketso di 'Dr. Hedgewar pukekü India-e puo themiako viekekü pushü'. Derei Eno Smiley-e ketsokecü hauha kelakeshü thupie ba mvüta. Hauha la Bobde puo nou rüpe di tuo chazou pa di 'capiu we a bu ketsokecü chü toulie mote süla a puo capi chüshülie lhote ita'.

Sutei ki Doctor-ue, A nyieu ketse pie dienyaki kekrei puo nu shüwatuo di puo nyieu puotei huo la khapie bawatatu ita. Sidi hauha keba 2 ki kha tseiwata. Cadi zha 25 nhie, puo leshü puo thupie sehou nu Magistrate Eno. Irwin tsüshü di ketsepie dienyaki nu shü. Süunu Doctor-ue, Magistrate-u üse Marathi nu mhasi huo varhuowate mo mo shikecü le parta süla Dr. Smele-e thenyie hau rünyülie sümota. Sümho nu rei, Eno Smele-e puo thuo puo geinu thenyie mu capi chükekü hako rünyülie sü mo.

Mu süu la mia mha pie puo ketsokeshüko rei thenyieu ze kepero di uko ketsokecü chü. Siro mha huo sa pie mia pekieshü nyü liro u thuo u za pupie mia pekieshülie. Uko bu nu mia ketsokecü nu rei petsou di ketsokecü ki mhanüu themia-ue mia puo ketsokeshü pete kela tsei shü liro süu geinu pejokeshüu diepu nu kekuokesemia petsoukecü zho-u bamokecü silietuo derei magistrate-ue ketsekeshü pete mia ketsokecü ki kedipuo la süu ketso ba shikecü rei sa vatshapie uko kie. Hauha la witness-u rüdalie vi mu ketsokeshü ki u nou rüpe rei talie vi.

Cadi zha 14 nhie rei puotei kecha themia ketsokecü (cross examination) chü, derei magistrate puo leshü nu thupie baketuoko pfhü vo liro sükoe methuo zotuo. Süu pemvü di mia puo pejokewau bu dienyaki nunu tuota morosuo. Dienya hau nu zo we magistrate sadar-ue rünyü kemecie rei lho. Ukil mia puorei dienyaki nu vo lho süla case hau ketse pie dienyaki kekrei puo nu shüwatuo. Leshü hau nu die sekecüve British officer Eno Irwin kip u mu puo bu rhü se bawate leshü hauha cadi zha 27 nhie khakewa chü.

Sütei ki ukil puo bu rei Doctor la vorkecü ngu mo. Sünhie Eno Smele-e Doctors bu sünhie kethu nunu puo die kelakecü chüshü nu di cha süla doctor-ue puकेcü ‘thedze kethoko pete bu chazou parliecü ze nu a rei pukenyü pete pushütuo’ ishü. Sidi puoe sie a pushü kenyü pete pushüwate mu a thela nu kelashütuo, sunhie mhatho-u thie chü tseiliete. Dienyau mvüsa zha 8 nhie sede lalie di Shri Ganga Dharrao circle inspector, katol department bu nu witness chü. Hau tseita mu metha Doctor-u puo thuo mia ketsokecü chüta. Hau nu puo diepu huo kepushü liro puokrutuo.

Shri Gangadharrao-e puकेcü keba 8 zie zakecü ki kehoukecü tseita üsi. Uko mhathukecüu kezieko khro kezieu nunu thu ba. Hauha ca Doctor-e puकेcü uko kezei nu ba mu kezie puo rei jü. Ae Marathi die puyakezhamia puo derei puoe die ‘by kocha por’ iकेcü rei pie a tie nu shü, mu hau pukeshü gei witness-e puकेcü Ae diezhoko dze simo. Aa zuo rüchükecü Telugu puya mu a kimia hieniee Marathi nunu kerüchüya. Ae tsevu puo nu die mepfüe pengou nunu ser mese puo thulie vi. Huoki puo diecha pete thushüya mu huoki thu tsei mo di huoyo rübei thulieya. A silie moketako themia kekereimia ketsolieya mu Doctor-e tsevu puo nu die (words) mepfü nunu mepfüe pengou mese pulieya. Mia diepuकेcü rünyü liro diekepuu diekoe ketho idi le liro themia kele bie kedilieya. Derei ae diekepuu uko ki medatuokecü si. Süu meho mu ketsokewa sie Doctor-ue rürei Smiley kitsa par di sie, ‘puo bu nu nko kepethau kidepuo mephrü shikecü dojüshücie’ ishü derei puo bu hau chülie mota. Hau nu Doctor-ue diepushü, hauha magic kemhie mo zo shierei puo dietho mu nouzhie kra phi. Puoe puकेcü dienyaki mhodzü nu diepukeshüko puo diepu mo, ‘Ae ketsa nu rei tsevu puo nu die kriekenie mese pulieya mu süla thedze kethukoe a pukeshüko huoyo zie thulie lho’. Süla uko thedze se dienyaki nu kevor nu diecha kekrü mu kerozou kemo kekra tuo. Thenamiae politics kelevu sitsolieya mo. Puo puo mhasi kekuo se di pukeshü themia puo rei a dze thukeshü si tseilie lho mu a kedipuo mhie di die pu shi rei simo. Süla thedzu pie u seyie la diepu thelatho-u iकेcü chülie suo.

Kekreilamonyü a ketsokecü ki zeiboui mu a leshüu rei mu kethuseiu rei ngu mo zo. Siro thenau rei kezie/mitu pie a vashümo. Süla uko report se mia pesikeshüu sü kameda zo mu we kidepuo themiako rüsiekezhüu kekha ba shikecü thupie mia kieketuo la thenakoe hahishü zo. Thedze ha kidepuo meda ba shikecü ngulie zotuo. Hau keprei a die kro puo rei phrü tseipie

dienyaki nu shü mote. Süla dienyau puotou nunu chücü sie plaintiff-koe theza kezisuo se krawatuo. Eno Gangadharrao diethuodieruo mia bu krewaliekevi diepu pu mu puo a diepu rhiu nunu puo rünyü di thu.

Sükemhie di a bu nu themia ze vor di a diepu rhiu nunu themiau bu a diepu thu liro thenako kidepuo meda shikecü hielashülie vi derei hau chülie moketa la rünoumo. A nyie kecükecü nu zo we themiako u nou ketho khashü mote. A putuo, Hindustan sü a seyiemiake vie zo mu Swaraj ngulieketu la mhachütuo.

Thie ketso rei Britishmia Ato Kilonser diepu nu British Sorkari-e puo thuo le peviyakecü ngulie süla ukoe a diepu pie uko dieze mvü di mhachü keba mhie sietuo. Derei ae kepenuopfü ketouca khakeshüu bie kelelieya mokecü pele. Doctor-ue puo rei witnessko ketsokecü chütuo üta derei mia puo ketsoshü liro kekrieu kedipuo kemhieta. Smiley hau lie mvütuo ikecü la thenyie hau tsiarie zha 5 nhie puo thela chüwa. Uko tsiarie zha 5 nhie dienyau sedekücü ki doctor-ue mia die kelacü diepu puo thuo menuo nu puo keleko thulie di pie mia mhodzü kezashü. Ukil puo rei puo sie medzitu mo- puoe mha pete nu puo rübei di chü morosuo.

Puoe thupie ketuo-u nu puoe pukecü

1. Uko a tekellie mu a pejokecü la uko u nei u kele mo mu a Britishmia pejokecü la Hindumia mu Europeanmia do nu kezekesuo mu kengukemvü se parshü üte. Indiamia puo kejo kepfhü nu kekramia kedi bu ketowa khashükecü hauha a seyieu kengathorte.

2. A lekecü India nu zo-e judicial kekuo puo rei tuo mo nhie idi le, mu mia puoe süu ba idi a kip u zorei ae a ngo setatuo. Nko thie kekuo bakecü kedi hau liro mia khrüprei nu ba di mia bu u kekhase keba zo. Thezho-u liro puo kituo mu court liro puo meruonya kemhie.

Sorkari-e kiju nu thechü kehourapuorei lhoutuoü liro, Sorkari-e themiako la, themiako thuo chükellie mu themiako vie üse sorkari idi kielie vi. Hako sa kemo pete rei themia u do kesimia thuo kameda nunu seyie peka keba mhie zo.

3. A kekhrise ketho se di a themia mu seyieu khrie nyü. Ae India ha Indiamiake vie zoकेcü a melou nu thepie bawate. Indiae seyieu kekhrise la mhachü mu dietho-u pu di Europeanmia ze kengumvü lie mo liro nko ki kemhie di nko thuo nko üse India Sorkari ilietuo ga. Kekramiakoe uko thuo uko ra la vocü mese baketa uko thuo menuo balie morosuote.

4. A diepukeshü nu themiako a diepuu si kemecielie mo. A pukeshüe kevükerhüte derei a süu la a nou meca bamo. Ae Europeanmia mu Britishmia gei a fundamental principles kikemhie di seyie-seyie nu se baya shi ikecü mhie di uko gei shüya zo. A pukecü pete nu a seyieu bu kedi ngulieketu la chaya mu a die pukeshü. Pete la a thuo a diepu pieu pfülie zotuo. A a bu a thuo a mezhü pulie mota liro uko leshü thekeshü pete nu ukoe thetou nunu chükecü a rei uko kepou yapietatuo.

Mizhü tukezhü dzie nu emberpfü teketsur, magistrate pukecü 'Kenyakecü dieue diepu ketho-u ki rei kepacükuo'. Hauha u ngo mo kekrelamonyü puoe die pukecü nu Doctor ue puo thuo menuo nu puo kekuo kezashü, puoe puo mha keze puo rei sa mo di mecümechie mu losha puo prou puo ngumvüu vakeshü kemhie. Democratic state, Nagpur Congress nu Houdo-u nunu puo neketekewa hauha thetou se di Britishmia priesa la thetou nu thezho khashü mo. Puoe statement puo thulie derei süu nu mha huo tsokemo bacü mhie mu süu la üdi puoe die rei pu

sashü, di court nu thenyieu bie pelekuoshü. Puo pfhe nu rei michie kemo sita. Doctor ue puo zhau themiako ki pukeshü sie dieny mezayakecüue (prosecutor) süu pemvü di die pu lashü. ‘Doctor-e puo diepu kedzütö derei puo kehou hau nu puo diepue krei mu se morosuo. Themia tuotatuoü zhükecüoke mhale kekrükecü Zhapuleshüu nguliete. Si liro nko kehou nu diepuko kedipuo mhie tie shi silietuo. Tsiarie zha 19 nhie section 108 khro nu Doctor-ue bail chüketuo rhülie, süla themia kekra vo dienyaki nu thehesie keba 12:30 ki kengulie. Eno Smiley-e puo rhükelie pushü, puo pucü, ‘N diepuko mha petsouya süla no mia petsoukecü diepuko teicie puo la pulie lho, mu n sakhikechü mia kenie bu batuo unie mia puo bu Raka Nyiepuo tuo mu süu thupie zhüketuo la sakhi puo bu raka nyiepuo tuo. Süu pushü mu Doctor ue sie, ‘N thuo mha kehoupuo rei rhüshülie, derei ae dietho bazo, hauha a ruopfü thuo pu bazo, derei Sorkari zho kesuoko la hieko kekhakecü zho hauha e tier pie mi tukezhü mu vakecü tuoi zo. Derei a lekecü foreign themiako rei puotei nu u kejo silietuo nhie idi leya, mu kepenuopfü rei puo thuo ketouca chüshüketuo ae peleya süla ae nieko a ki mhacha kebako chüshü lho’.

Teicie puo chü se chü di kedie chükecü

Doctorue süu pushü mu metha, Eno Smelli-e puo bu teicie puo kedie chüketuo pie puo tsüta. Derei Doctor-e nyü zo di süu lielie sidi thenako pukeshü medzi di kedieki nu voketuo la chazou par, puoe par mu metha puo zemia mu themia kekrecü kekra tha di puo zelie. Siro Shri Gokhale-e Congress za nu Nyiepuo pie puo vo nu goushü, Siro Sarushree Vishwanathrao kelkar, Damupant Deshmush, Harkare mu themia kekrei huo sa di nyiepuo pie puo tsü. Puoe Gura bu teshüyakezha bagei (tonga) nu leketa mhodzü puoe nuke di Abaji Hedgewar kelushü, puo dzürieu Shri Sitaramji mu Doctor Munja Rampayali, Samimulla Khan, Eno Alekar, Vaidya, Mandlekar la puotei kedzü yopuo themiako mhodzü nu diepushü.

Puoe pukecü, ‘Ae mha petsoukecü hauha rüguo vor, derei tsiedoe mha rüguo kecümia üse themia kesuomia üya. Derei tsie ki themia kekra rei vor thechü hau nu kengu se ba mu hau geinu niekoe sükemhie le bakemo silie. A rei a thuo a zha pulie mo di mia bu a pie khucünüo puo mhie di a kenhewa nyü bamo. Nkoe mia nko petsou kebake nko ki suo mu cükecü se mia kie morosuo.

Seyie hau la mhachükecü mhatho rei ba mu süu kemotsa, u seyie rüguo mo liro u thuo u seyie dukhrikewa mhie. N nei mo liro n seyie rüguo morei vi derei seyie kerüguomia üse puo kemevi kejü themia idi le ta suo. Seyie la mhachü di kedie kechü morei u goupie zakecü chü nunu u goupie za zorei u dojü se ba morosuo. Derei kedieki nu vokecü teigei vokecü kemhie zo. Kedieki nu ba di kedi ngulieketuo morei u thuo dilieketuo le hie.

Hau pie n melou mu n kele nu ba seilie, seyie la mhachükecü kedieki nu vo mo zorei chazou tho kekra rei chülie vi we. A teicie puo sie nu la vortuo, mu süu doki a seyie dzeüse si lhote, derei kedi ngu lotsoketuo la mhachükecü sedeta zotuo.

Indiae mhakipuorei foreign kekuo khrükhro ba sa lhote mu mia kituo kechü nu rei ba sa lhote. Hauha la a teicie puo la nieko ki cha nyü. Hau pushü di puo dzie se vo kengulie di themia pete kelushü, themiako dzieda di ‘Vande mataram’ ita.

Mechü kehouko nu huoniehüo kelukecü

Dr. Hedgewar-e tsiarie zha 19 nhie Nagpur kedieki nu vorlie, themiako sükosü puo yapie kebako mu Congress krütakoe ‘Bharat mata ki jai’ mu ‘vande matarm’ idi pu tha. Teisozha sünhie thehesie uko kehoukewa sie themia kekra rei Doctor-u kethepfu mu michie kemo la puo tshe. Krüta hako liro Dr. Munje, Narayan Rao, Alekar, Shri Karkare mu vishwanathrao kelkar. Themia hako pete rei Doctor Hedgewar tshe mu sidi kedi ngu lotsolietaketuo die sa pu mu themiako bu süu chüketuo chau nu tuoshi nu di u ki cha. Dr. Gopal Rao Ogle, puo liro thedzeleshü ‘Maharashtra’ ikecü thushüyakezha themiau unie kepenuo seya süla puoe leshüu nu ‘Dr, no kiüdi kedieki nu vote ga?’ ikecü puo thushü, Doctor-ue puo thuo puo mhale keviko petsou di kedie chü. Puo kedie chü michie rei bazo, derei puo vo molie kenjüketa la vo kedie chü. Dr.Hedgewar molie kenjü di kedie chü derei puoe dietho phi mu puo thuo puo zhazhü lekecü themia mo. Puo bu kezi nu kedieki nunu la par di themia Nagpur nu kemezhiyekzhüko khruohi mu kedi nguketuo la mhachü morosuo. Hamhie di puo bu kediekechü siezha pie puo ketsü dzeue thechü pete nu si vota, hauha Nagpur nu rei si, thechü kekreikecüko nu themiakoe kehou keseshü di süu nunu Doctor-u kepezie rei kese. Sorkari ngu metsükecü di mu foreign nyako sekemo (Boycott) hako chü di kedieze kemo mele (non-cooperation movement) chü bata.

Dr. Hedgewar diepukoe themia hüşhüyacü kemhie di puo bu kedie chükecüu la rei themiako hüpie uko bu kedieze mvükevo sa parta.

Kedieki nu rei mia bu rhulie keshü kelhou lhoukeshü

Dr. Hedgewar-e kedieki nu rei puo chüyakezha Hindumia zhoko menuo di chü seiya. Puoe yaggpaveel hauha selie mu miae kedieki zho mo idi puo bu rhuowa nu di puo ki pu ro puoe mvü di, a hau rhuolie lho, hauha a nanyü la sekecü a mezhü ba no hau la diepuketuo n mese mo iwaya.

Hatei ki kedie kemeho-u liro Irish Themia puo mu puo Doctor-u zho mehoshü di puo bu Yagyopaveel hauha selie kevi chüshü. Doctor-u hamhie di puo thuo puo kelevu chükecü hauha kedieki nu Satyagrahis bakecüko rei hüwa. Uko pete rei kediekinu zhoko nu mha seliekevi pupie kebako pu petoketuo la mhachü.

Hamhie di Satyagrahiskoe politics chatsa kediemiake idi uko za kie parta. Puo kezemia kekra rei Doctorji medzi di kedieze kemo mele (non-cooperation movement) hau la tuo kedieki nu vo. Bapuji Pathak, Raghunath Ramchandra, Pt. Radha Mohan Gokul mu Bapurao Harkare. Muslim khriesamia teicie 20-22 takecü huo sa di kesiedzi vo. Qazi Inamulla themia hau-e ‘khilafat meleu’ nu lekecü la teicie puo kedie chü. Politics la kedie chükebakoe khise rüna sie Quran phrükecü la u kevä bata. Sitse Pandit Radha Mohan-e chaupais Ramcharitmanas ikecü puo pfhe mia kekremia pete ki rei peto di phrüta. Süla Panditji, Inamulla Khan-e mia pfhe si baketa la puoe puo thuo phrü kebau rei silie mota. Sidi puoe puo thuo puo nou chü kemene lalie,

Doctorjie Muslimko hau chü keba ki nyüpie uko pekie baya süla uko rei Dr. Hedgewar ngupie uko nei parta.

U seyieu la nanyü nu kekhuohikecü pie u kezemia tsükecü

Politics la kedia chü keba pete rei kedieki nu mhatho puo nyi phre. Uko kero chü, kecüca gechie, siro leshü pha kesakecü hako chüya. Doctor liro puo bu leshü pha kesakecü nu leshüu kuya mu leshü the kengukecü hau la puo dziezhü nu pou partaya. Derei puoe hako pete rei hielieya. Puoe kedi nguketuo la mhachükecü zhakhra üdi leya. Doctorji-e Provincial Committee of Central Province, Congress nu tsüphrü kevi puo nu puo Satyagrahi krütamia puo. Puo kecükerü kegeiko puo neiya mo, puo kedieki nu puo mhatho ngukelieko chü sei zhüya.

Puo kedia kekrekiko ze di kedi ngukecü (independence) swadharma mu Satyagraha hako kepu baya. Puo rünyie se di kedi chakecü hauha se di mia ze keza mu puoe Satyagrahis pete bu thepfu se di seyieu la mhachüketuo la thiedzü themiako dze rei pie uko ki pu. Doctor-u uko tarhokeshü la Satyagrahis pete rei Jallianwala Bagh teisozha hauha ketshü 13 nhie nyilie. Themiakoe pete sünhie mha puorei chü mo di teisozhau pevoketuo rhülie.

Derei Immanullah Khan-e hauha puo kele mo di puoe bavüdo 24 khilafat idi pheshie ba. Puo thenyi morei mechü rüsieko puo rei puo noumvü bamo. Derei puo rei puotei huo sie Dcotor-u dieze di strike hauga nu mia medzilie. Kedieki nu thezho-u liro politics la kedia chükebako rei mu kemoko bu rei pfhemenei mu kecüca kemhie phre. Derei puotei huo sie Amar Shaheed Yatindra Nath liro zha 60 mhacümo di bata. Sidi politics nu tuoyakezhako la mharhü pekrei di khadou kesa puo par. Doctorji-e kedieki puo zhorüli kevi la themia pete nei chülie.

Puoe kedieki officer kesa, Neelkanth Rao Jathar ikecü puo unie khrietho chülie. Jathar-e puo thuo kedieki nunu puo khakeshü sie pushü, puoe puo zho ba zorei vo puo ki nu puo ze keseya.

Liekecüu nu u ruopfü kemhiekecü

Kedieki nunu Mvüsa 12, 1922 nhie Dr. Hedgewar-e khashüwa, puoe pound 20 mesi parta. Mevikezhüe puo bu chü morokesuo-u nu puo hie chü di puo nei di chüshü morokesuo zasi zo. Politics krüta kemeyie – Dr. Munje, Dr. Paranjee, Na Bhakhare ikevoko, puo ki keba thechüu nu lukihaki ketsopie ba. Theva rei Deepmala hauha chüpie thechü kekra nu ba. Nagpur nu ‘Maharashtra’ thedzeleshüu mnu pukecü, Dr. Hedgewar-e puo seyie la, mhachü mu puo phou khakeshü kelevü rübei puo gei ba. Puo gei zhorüli kevi hakoe puo thuo puo pie ruotho chü (sacrifice) di mhachükecü ko nunu silie vi. U kemengu mu kemerü sü puo bu zhorüli hako kriepuo kezie rei se di seyieu la mhachü morosuo. Thehesie uko Chitnis park Nagpur nunu kehou derei teirüketa la Vyankatesh Natyagri ha nunu kehouchieu pebalie. Kehou hau nu puo tsüu liro Dr. N.B Khare, themia hauha puo kele tseikecüu khakeshü sie, Pandit Motila Nehru, mu Hakim Ajmal Khan, Dr. Ansari, Shri Raja Gopalachari, krüta hako rei Doctor-u kehouchie puo thela nu zekelie chülie. Doctorji-e puo die huoyo rübei pushü di sie, ‘Nieko rei Nieko ngu mu tsolie nyü kabau pie nie seyie mhodzü nu shüpie balie morosuo hauha kevithou za’. Kedi ngu

lotsolie di u rükhra chü keba hauha ki puo krukücü ba salho. Thiedzü dze phrütuooyakezhau (historian) meho kebako ki mha pu ba rei uko kengakecü kemhie mu kedi la kegei keba ki rei kesia rei sevorshüya, hauha la u nou kemezhie suo.

Doctor-ue teicie puo kedia chükewa sie puo chü puo mo we kekhaçü jute derei puo kelev zo we mha kekra le mu rhü keba la puo kekhaçfü keba mhie bazo. Tsie we kedipuo chü di Britishmia bu Bharatmata kekhaçecüu shüpreishü tie shi? Hauha le di Doctorue puo kera ba.

Puo puo nhicu nunu kedi nguketuo la mia ze kegei di khrieliya. Tsie rei puo commander haue puo seyie la kemezhiekcü nu therietho nu thaketuo la puo kese ba. Puo kediake nu ba di mhalekcü hauha liro puo bu vorkezhü teiko la mhale pesouketuo tei puo kemhie zo.